

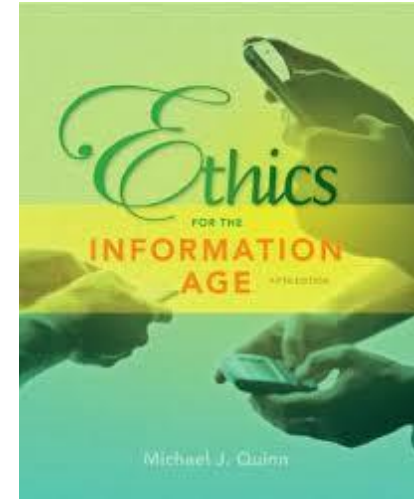
Nhập Môn CNTT2

Bài 8-9: Một số học thuyết đạo đức

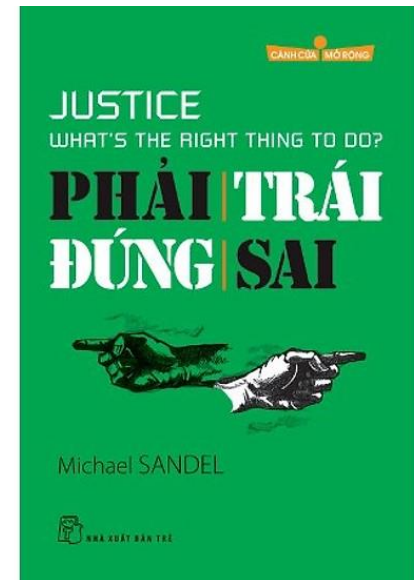

KHOA CÔNG NGHỆ THÔNG TIN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC TỰ NHIÊN

***Ethics for the Information
Age 7th Edition – Michael
Quinn***

***Phải trái đúng sai –
Michael Sandel***

Đặt vấn đề

Dựa trên cơ sở nào bạn quyết định một hành động là đúng hay sai?

Mục tiêu

1. Đây là các **vấn đề** đạo đức, xã hội và chính trị mà công nghệ thông tin gây ra?
2. Có **nguyên tắc** cụ thể nào để **định hướng** ra quyết định mỗi khi gặp khó xử về đạo đức không?
3. Tại sao công nghệ lại tạo ra **thách thức** đối với việc bảo vệ **tính riêng tư** của cá nhân và **sở hữu trí tuệ**?
4. Làm thế nào các tổ chức tạo ra các **chính sách** để **định hướng** về đạo đức?

Một số khái niệm

☐ Xã hội là gì?

- ☐ Tập hợp những người được tổ chức và hoạt động theo một hệ thống các quy tắc
- ☐ Những người trong 1 xã hội hợp tác với nhau vì lợi ích chung
- ☐ Họ cũng cạnh tranh. Vì sao?

Một số khái niệm

- ☐ Văn hoá là gì?
 - ☐ Là cách chúng ta sống

Một số khái niệm

- Đạo đức/ phẩm hạnh
 - ▣ Những quy tắc quy định những gì con người nên và không nên làm
 - ▣ Là kết quả của việc cạnh tranh giữa con người với nhau
- Đạo đức học
 - ▣ Ngành học nghiên cứu về vấn đề đạo đức
 - ▣ Cho phép ta giải thích, thuyết phục người khác

Thảo luận

Vấn đề Xả rác:

- Giả sử rằng xã hội đạt được hợp đồng "không xả rác".
- Nếu một người xả rác, người đó đang vi phạm hợp đồng.
- Như vậy, chỉ cần 1 người phá hợp đồng thì xã hội bất ổn.
- Hợp đồng này được xây dựng bởi nhiều người, nó dựa trên sự đồng thuận của xã hội

Khế ước xã hội (Social contract)

- Sự hợp tác là cần thiết và chỉ có thể xảy ra khi mọi người đồng ý với nhau tuân theo một số quy tắc
- Vì vậy, mọi người trong xã hội đồng ý
 - thiết lập một tập các quy tắc đạo đức để quản lý các giao thiệp giữa các công dân
 - chính phủ có khả năng đảm bảo thực thi những quy tắc đó

Khế ước xã hội

- Định nghĩa Khế ước xã hội bởi James Rachels
 - ▣ Đạo đức bao gồm tập hợp các quy tắc, điều chỉnh cách mọi người đối xử với nhau, những người có lý trí sẽ đồng ý chấp nhận, vì lợi ích chung của họ, **với điều kiện những người khác cũng tuân theo các quy tắc đó**

Khế ước xã hội

- ☐ Tôi theo quy tắc nào đó, với điều kiện anh phải theo
- ☐ Sẽ không là khế ước nếu một số người theo một quy tắc trong khi những người khác không theo
- ☐ Hai bên đều có lợi

Một số tình huống

- ☐ Khế ước có được thiết lập qua hợp đồng nhưng cũng có thể không qua hợp đồng
 - ☐ Hãy cho ví dụ
- ☐ Áp dụng khế ước xã hội để chỉ ra rằng
 - ☐ Spam email hoặc SMS là sai
 - ☐ Vượt đèn đỏ là sai
 - ☐ Ăn cắp bản quyền là sai
 - ☐ Sao chép, gian lận trong thi cử là sai

Một số học thuyết về đạo đức

Các thuyết về đạo đức

- Là lĩnh vực lâu đời và truyền thống được nghiên cứu từ thời Socrates và Plato
- Mục tiêu: làm cơ sở giúp con người đưa quyết định liên quan đến đạo đức
 - ▣ Một việc làm đúng hay sai
 - ▣ Giúp ta bàn luận về vấn đề đạo đức

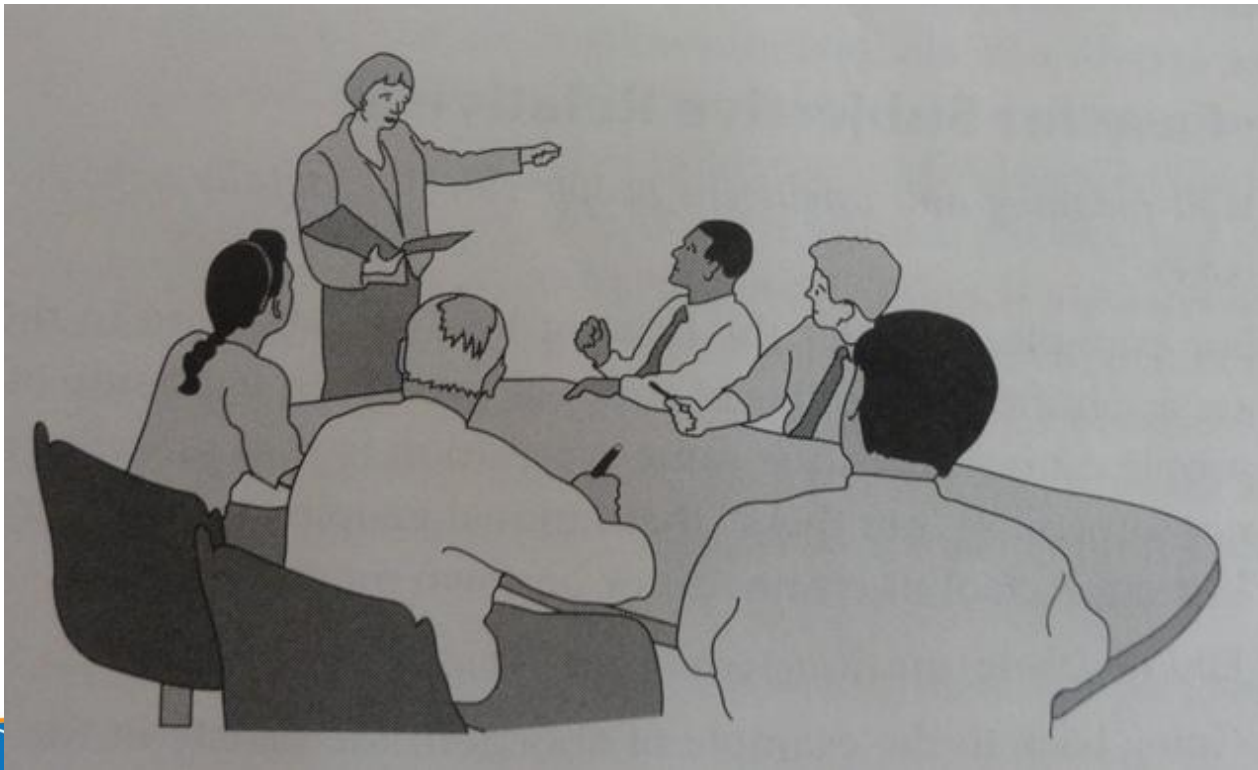
Cốt lõi

- Mục tiêu chính của các học thuyết về đạo đức là nhằm trả lời câu hỏi: một việc làm là **đúng** hay là **sai**?

Các thuyết về đạo đức

- Thuyết tốt có thể giúp thuyết phục người khác

Thuyết tương đối (Subjective relativism)

- Không có tiêu chuẩn phổ quát về đúng và sai
- Đúng hay sai là tùy mỗi người
- **Ưu điểm**
 - Cho phép không đồng ý khi có vấn đề
 - Chủ quan trong tranh cãi về mặt đạo đức
- **Nhược điểm**
 - Làm mờ ranh giới giữa niềm tin và hành động
 - Không giúp con người trong phân biệt đúng sai
 - Không tạo ra giá trị cốt lõi

Thuyết tương đối văn hóa (Cultural relativism)

- Tiêu chuẩn đúng hay sai là tùy xã hội, văn hoá
 - Có sự khác biệt giữa các xã hội khác nhau

- **Ưu điểm**
 - Ngữ cảnh xã hội khác nhau tạo nên tiêu chuẩn đạo đức khác nhau
 - Xã hội này không thể phán xét xã hội khác
 - Phản ánh trong hành vi của cá nhân trong xã hội

- **Nhược điểm**
 - Xã hội này không thể phán xét xã hội khác
 - Không tạo ra cơ sở giải thích mâu thuẫn đạo đức
 - Các giá trị cốt lõi không tồn tại

Thảo luận

- ☐ Trong công nghệ thông tin, có điều gì đúng ở xã hội Việt Nam mà không đúng trên thế giới và ngược lại không?

Thuyết mệnh lệnh tối thượng

(Divine command)

- Đúng hay sai là theo lời dạy của Đấng tối cao (Chúa/Phật/Allah)
- **Các giả định**
 - Các hành động tốt là ý chí của Chúa
 - Chúng ta biết Chúa muốn ta làm vậy
- **Ưu điểm**
 - Chúng ta tuân lệnh Đấng sáng tạo
 - Thượng Đế luôn tốt đẹp và là đáng toàn năng
 - Thượng đế là quyền lực tối thượng

Mệnh lệnh tối thượng (tt)

□ Nhược điểm

- Nhiều lời dạy của Thượng đế bất đồng với nhau
- Thậm chí bên trong tôn giáo cũng có sự khác biệt
 - Phật giáo tiểu thừa / đại thừa
 - Thiên Chúa / Tin lành
- Không thích hợp trong xã hội đa văn hóa, tôn giáo
- Dựa trên sự vâng lời, không phải lí lẽ

Học thuyết Kant (Kantianism)

- ☐ Hành vi con người nên được chỉ dẫn bởi các quy luật về đạo đức
- ☐ Các quy luật về đạo đức là phổ phát
- ☐ Các nguyên lí về đạo đức phải dựa trên lí lẽ
- ☐ Triết học Kant giúp giải thích một hành động là đúng hay sai

Học thuyết Kant (Kantianism)

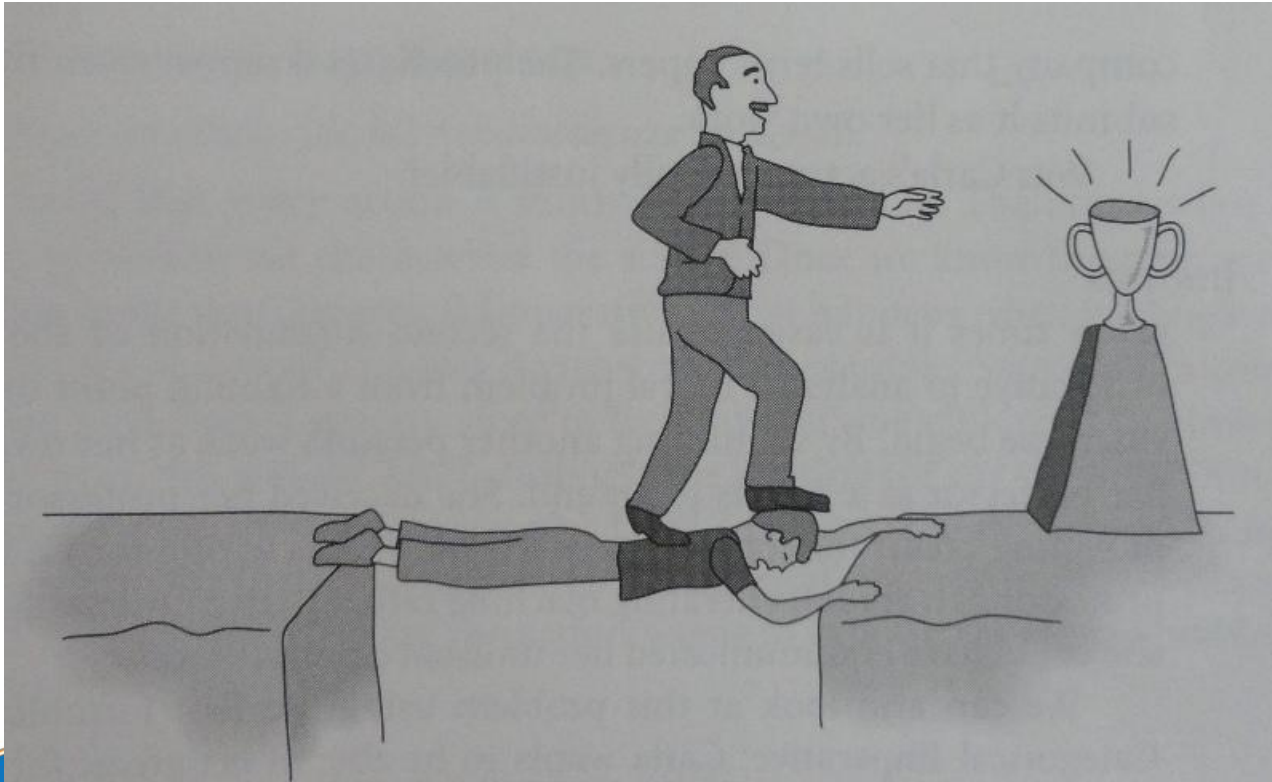
- Kant cho rằng một thứ duy nhất *luôn luôn tốt* là **thiện chí** (goodwill)
- Theo Kant, một hành động **đúng** nếu xuất phát từ thiện chí
 - Vd, tình huống tặng hoa cho bạn bị ốm

Học thuyết Kant (Kantianism)

- Kant đưa ra hai mệnh lệnh (categorical imperative) để xác định
- Mệnh lệnh 1:
 - ▣ Hành động theo những quy tắc nào đó nếu những quy tắc đó được áp dụng như quy luật phổ quát
- Mệnh lệnh 2:
 - ▣ Hành động nếu bạn không lợi dụng người khác như phương tiện để đạt được mục đích của mình

Học thuyết Kant (Kantianism)

- ☐ Hành động là sai nếu bạn lợi dụng người khác
- ☐ Tôn trọng người khác

Học thuyết Kant (Kantianism)

- ☐ Học thuyết Kant có sức ảnh hưởng lớn trong thời đại chúng ta

- ☐ Một số ví dụ
 - ☐ Nói dối là sai và luôn luôn sai?
 - ☐ Hứa mà không giữ lời là sai?

Học thuyết Kant (Kantianism)

□ Ưu điểm

- Giải thích được tại sao một việc là đúng / sai
- Tạo ra các quy tắc đạo đức phổ quát
- Mọi người được đối xử như nhau về mặt đạo đức

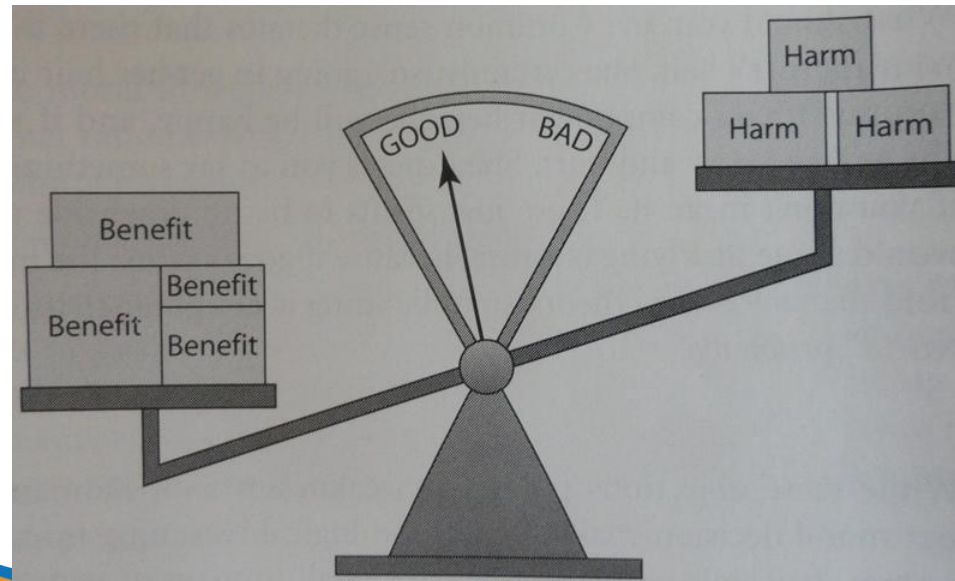
□ Nhược điểm

- Đôi lúc một luật là không đủ
- Mâu thuẫn giữa các luật không thể giải quyết
- Không có ngoại lệ

Chủ nghĩa vị lợi hành động

(Act utilitarianism)

- Một hành động là **đúng** nếu **lợi ích** mang lại cao hơn **thiệt hại**
 - Làm hạnh phúc hơn
- Dựa trên hệ quả thấy được

Đặc điểm của chủ nghĩa vị lợi

□ Ưu điểm

- Tập trung vào hạnh phúc
 - Vì chủ nghĩa vị lợi là làm tăng hạnh phúc
- Thực dụng, dễ hiểu; được áp dụng phổ biến

□ Nhược điểm

- Không phải cái gì cũng lượng hoá được
- *May mắn đạo đức*: kết quả hành động ngoài tầm kiểm soát, tại sao tôi phải chịu trách nhiệm?
- Tính mạng con người được tính bằng tiền?

Chủ nghĩa vị lợi theo luật (Rule utilitarianism)

- Một luật về đạo đức là đúng nếu nó mà làm **tăng tổng hạnh phúc**
- Chúng ta nên tuân theo các luật làm tăng tổng hạnh phúc
- Thay vì xem xét hành động cụ thể, chủ nghĩa vị lợi áp dụng theo luật (rule)

Tình huống ví dụ

- Xếp hàng trong thang máy
- Hành động này có đúng không?
 - + Lợi ích của hành động này là gì?
 - + Hành động này có hại không?

Thảo luận

- ☐ Bạn phải phát hành sản phẩm vào ngày mai nhưng vẫn còn một lỗi lớn và hiếm. Lỗi này cần 1 tuần để sửa.
- ☐ Hai giải pháp:
 - Im lặng và cứ cho phát hành.
 - Chậm trễ → Bạn sẽ bị trừ lương.

Bạn chọn giải pháp nào? Tại sao?

Quyền riêng tư

Mạng xã hội

- ☐ Thói quen (lúc mấy giờ thì dậy, chủ nhật đi đâu...)
- ☐ Tính cách (Hay post gì, hay đọc gì, hay ăn gì, xem gì)
- ☐ Bạn đang làm gì? (Check in foursquare, chia sẻ ảnh)
- ☐ Bạn đang ở đâu? (Tiện ăn trộm!)
- ☐ Nhà bạn có gì đáng giá? (Ảnh khoe

Hoạt động

☐ Bảo vệ và phản biện

1. Trong tình huống nào thì quyền riêng tư của người khác được phép bị xâm phạm?
2. Người ta có thể bị giám sát các hoạt động của mình bằng cách hình thức nào?
3. Những người bị giám sát có cần được biết mình đang bị giám sát không? Ví dụ gắn camera trong siêu thị thì khách hàng có cần được thông báo về việc này không?

Tài sản trí tuệ (Intellectual property)

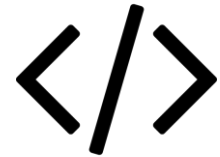
Giới thiệu

- ☐ Giá trị của tài sản trí tuệ lớn hơn nhiều giá trị của phương tiện lưu trữ
- ☐ Tạo khó, dễ sao chép → dễ ăn cắp, lạm dụng
- ☐ Tài sản nên được quản lý ra sao?
 - ☐ Bảo vệ?
 - ☐ Không bảo vệ?

Tài sản trí tuệ là gì?

- ☐ TSTT là sản phẩm của trí tuệ con người có giá trị thương mại

- ☐ TSTT khác với tài sản vật lý như thế nào?

Các loại sở hữu trí tuệ

Bí mật thương mại

- ☐ Tài sản trí tuệ bí mật
 - ☐ Công thức, quy trình, thiết kế, ...
- ☐ Không bao giờ hết hạn
- ☐ Tái cấu trúc (reengineering) được cho phép
 - ☐ Vd. nếu bạn tự nghiên cứu công thức nước uống Coca Cola được thì bạn có thể sản xuất nước uống giống hoàn toàn Coca

Bằng sáng chế

- ☐ Tài liệu mô tả chi tiết sáng chế
- ☐ Cho phép người chủ sở hữu có quyền về sáng chế đó
- ☐ Thời hạn được bảo vệ: 20 năm ở Mỹ và Việt Nam

Bản quyền

- ☐ Bản quyền cho phép chủ sở hữu các quyền
 - ☐ Sao chép
 - ☐ Phân phối
 - ☐ Công bố
 - ☐ Trình diễn trước công chúng
 - ☐ Chỉnh sửa
- ☐ Phần mềm thuộc loại copyright

Luật sở hữu trí tuệ

□ Việt Nam

- Có hiệu lực từ 1/7/2006
- Nhãn hiệu, phát minh: 20 năm
- Tác phẩm nghệ thuật: 50 năm
- Các TSTT khác: suốt đời

□ Mỹ

- DMCA: 1976
- Cấm bẻ khoá, thảo luận cách bẻ khoá trên mạng, bán sản phẩm bẻ khoá

Đạo đức nghề nghiệp (Professional Ethics)

Đạo đức nghề nghiệp

- ☐ Là những tiêu chuẩn đạo đức được đặt ra trong một lĩnh vực nghề nghiệp.
- ☐ Được gọi là Đạo đức nghề nghiệp hoặc Đạo đức làm việc chuyên nghiệp.

Đạo đức nghề nghiệp

- 3 tiêu chuẩn cơ bản liên quan đến nghề CNTT:
 - ▣ (1) Sao chép (Copy / Cheating).
 - ▣ (2) Đạo văn (Plagiarism).
 - ▣ (3) Tuân thủ các giấy phép (Compliance with licenses).

Đạo đức nghề nghiệp

- Three basic standards related to IT
 - (1) Sao chép / Gian lận
 - Mã nguồn.
 - Sao chép mã nguồn.
 - (2) Đạo văn
 - Báo cáo.
 - Bài báo.
 - (3) Tuân thủ các giấy phép
 - Mã nguồn mở.
 - Không cho phép thương mại hoặc phân phối lại.

Cách nói né tránh

- ☐ Tải nhạc, phim ảnh: Xâm phạm bản quyền
 - Chia sẻ ngang hàng (peer to peer)
- ☐ “Mọi người ai cũng làm vậy!”
- ☐ “Nếu chúng ta không làm, người khác cũng làm vậy”
- ☐ “Từ trước đến giờ đã vậy!”
- ☐ “Làm vậy chẳng hại ai cả” (thật vậy sao?!?)

"Whatever you don't like,
don't do it to others"

Suy ngẫm

- ☐ Tại sao ta phải tuân theo các qui luật về đạo đức nghề nghiệp để làm gì?
- ☐ Tại sao ta phải thay đổi làm điều đúng đắn trong khi thế giới không thể thay đổi?

